

УДК 378.011.3-052:62:[347.56:004.9-047.36]

DOI:

*Наталія Габрусєва, аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА АСЕРТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯК РЕСУРСІВ ПРОДУКТИВНИХ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ

Ситуація невизначеності та війни в Україні вимагає пошуку нових продуктивних копінг-ресурсів. Такі характеристики особистості, як відповідальність і асертивність, сприяють розвитку способів подолання стресу. У статті представлено результати дослідження сформованості професійної відповідальності й асертивності у студентів технічних спеціальностей. Встановлено певну взаємозалежність асертивності та відповідальності в системі копінг-ресурсів, виявлено проблеми щодо формування професійної відповідальності та асертивності у студентів технічних спеціальностей, окреслено шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: професійна відповідальність; асертивність; копінг-стратегії; студенти технічних спеціальностей.

Табл. 1. Рис. 2. Літ. 14.

*Nataliia Habrusieva, Postgraduate Student of the Pedagogy and Education Management
Department Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University*

INVESTIGATION OF THE PROFESSIONAL RESPONSIBILITY AND ASSERTIVENESS OF THE STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALITIES AS THE RESOURCES OF PRODUCTIVE COPING STRATEGIES

The situation of uncertainty and war in Ukraine calls for the search for new productive coping strategies and the use of coping resources, understanding of their essence. Such characteristics of personality as responsibility and assertiveness assist in the ways of fighting stress, thus they need special attention of the researchers. The results of research of the formation of the professional responsibility and assertiveness of the students of technical specialities conducted at the Ternopil Technical University named after Ivan Pulyi (Ukraine) are presented in the article. The results of investigation testify that the level of professional responsibility is considerably lower than the level of assertive behaviour. It is estimated that at the high level of empathy and collectivism the future specialists of technical profile acknowledge their right for their opinion and position. Respondents with the high level of anxiety testifying to the influence of stress forming factors the attempt at putting off responsibility for the made decisions in non-standard situations on the authorities, staff. The respondents' understanding of professional responsibility more collective than individual has been revealed. Such style of behaviour refers to the intermediary type of coping strategies the basis of which is the search for social support. To form the productive coping strategies it is rational to pay attention and direct certain actions at coping with anxious states and rising the level of autonomy and individual responsibility of the students of technical specialities. The research enabled to reveal a certain interdependence of assertiveness and responsibility in the system of coping resources: cognitive and evaluative components of assertiveness and professional responsibility coincide and better development of the qualities of assertive behaviour may assist in the process of forming professional responsibility of students of technical specialities.

Keywords: professional responsibility; assertiveness; coping strategies; students of technical specialities.

Постановка проблеми. У сучасному мінливому світі стрес став частиною нашого життя. Різноманітні об'єктивно наявні чинники впливають на звичний режим роботи та вносять корективи в освітній процес. Війна в Україні, пандемія COVID-19, тривалий карантин, економічні проблеми та брак спілкування стали додатковими психологічними травмами для мільйонів людей, викликають відчуття безпомічності й безпорадності.

За результатами досліджень, проведених співробітниками Харківської академії післядипломної освіти та Харківського медичного університету у

2021 р. [9], на психічний стан українців передовсім впливає ситуація загрози з невизначеною тривалістю (до якої можна віднести неможливість спрогнозувати час закінчення війни з росією, ситуацію з пандемією COVID-19). Другий чинник – ризик нанести шкоду життю чи здоров'ю. Третій – карантинні (а в наш час і зумовлені воєнним станом) обмеження. Четвертий, але не менш важливий, – зниження фінансового благополуччя.

Вища технічна освіта не існує відособлено від стресогенних ситуацій, з якими щоденно стикаються як викладачі, так і студенти. Відчуття

тривожності, невпевненості у завтрашньому дні впливає на якість освітнього процесу, формування компетенцій, результатів та результатів навчання. У педагогічній практиці важливо оперативно реагувати на зовнішні небезпеки та формувати дієві механізми виходу зі складних життєвих і професійних ситуацій. Освітній процес дає змогу створити комплекс ресурсів, які можуть використовуватись як у професійній діяльності, так і в подоланні об'єктивно наявних загроз повсякденного життя. Ресурсів забезпечення продуктивних копінг-стратегій є багато (оптимізм, життєстійкість, готовність до змін тощо). Важливу роль у цьому процесі відіграє відповідальність, зокрема професійна відповідальність і асертивність.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Проблема копінгу є предметом дослідження багатьох українських та зарубіжних учених. Поняття копінгу (від англійського слова "cope" – "перебороти", "впоратися", "подолати") розуміється як когнітивні, емоційні та поведінкові зусилля, спрямовані на подолання труднощів у процесі взаємодії людини з довкіллям [8, 24]. Типовий, характерний для конкретної особистості спосіб виходу з важкої стресогенної ситуації, традиційно називають копінг-стратегією [1; 2].

Авторами однієї з найбільш відомих класифікацій копінг-стратегій є С. Фолькман та Й. Р. Лазарус [4]. Вони аналізують продуктивність копінг-стратегій та виділяють 18 стратегій копінг-поведінки, об'єднаних у три стилі. Перший стиль – продуктивне подолання, яке спрямоване на розв'язання проблеми. Другий – проміжний – орієнтований на отримання соціальної підтримки. Третій – непродуктивний – не сприяє розв'язанню проблеми.

Для реалізації продуктивних копінг стратегій необхідні копінг-ресурси, тобто "відносно стабільні характеристики індивіда і соціального середовища, які сприяють розвитку способів подолання стресу" [5]. Учені (Дж. Конор-Сміт, Дж. Шефер, Р. Лазарус, Р. Мосс, Н. Хаан, А. Томсен, А. Уодсворт, С. Фолкман) вважають відповідальність потужним особистісним копінг-ресурсом в умовах кризи, конфліктів тощо [12, 52].

Не менш важливим ресурсом продуктивних копінг-стратегій є асертивність. Термін асертивність (assertiveness) є похідним від англійського дієслова assert (наполягати, стверджувати, заявляти). У психології асертивність розуміється як якість особистості, здатність людини конструктивно відстоювати свої права, демонструвати позитивне і шанобливе ставлення до інших людей, як здатність захищати власні

інтереси, формулювати і відстоювати свою думку, вільно висловлювати свої почуття і емоції, досягати поставленої мети, при цьому не порушувати права інших людей і брати на себе відповідальність за власну поведінку [6]. Асертивна модель поведінки допомагає встановлювати власні психологічні межі, зберігаючи ідентичність і автономність. Передбачає вміння відчувати, коли порушуються особисті межі, а також уміння дати знати про це, але не агресивно [3].

Метою статті є діагностика у студентів технічних спеціальностей сформованості професійної відповідальності та асертивності як важливих ресурсів продуктивних копінг-стратегій; встановлення взаємозалежностей між ними; визначення проблем щодо формування професійної відповідальності й асертивності; пошук шляхів їх розв'язання на етапі професійної підготовки.

Методика дослідження. Діагностика професійної відповідальності здійснювалася з використанням методики дослідження професійної відповідальності студентів технічних спеціальностей [9] за чотирма шкалами, виділеними на основі професійно значущих для формування відповідальності якостей: Шкала 1. Інтелектуальна когнітивність та здатність до науково-технічної творчості (ІкТ); Шкала 2. Професійна емпатія та колективізм (ЕпК); Шкала 3. Пріоритетність та ціннісна визначеність професії (ПцВ); Шкала 4. Здатність до автономної діяльності і персональної відповідальності (АпВ). Загальний показник професійної відповідальності студентів технічних спеціальностей (ПвЗаг) вираховувався за формулою: $ПвЗаг = (М(ІкТ) + М(ЕпК) + М(ПцВ) + М(АпВ)) : 4$, де М – середнє значення за відповідною шкалою.

Для дослідження асертивності використано методику, яка спрямована на діагностику якісних показників асертивності – "Тест-опитувальник компонентів асертивності", розроблену О. Санніковою, О. Санніковим, Н. Подоляк [13]. Ця методика дає змогу діагностувати чотири якісних показники асертивності, а також загальний показник асертивності: Емоційна (афективна) складова (АсЕ); Когнітивна складова (АсК); Поведінкова складова асертивності (АсП) та Контрольно-регулятивна складова асертивності (АсКР) [11]. Загальний показник асертивності (АсЗаг) є вторинним і вираховується за формулою: $АсЗаг = (АсЕ + АсК + АсП + АсКР) : 4$.

Загальний показник як професійної відповідальності, так і асертивності передбачає три основні рівні – високий, середній та низький, які і порівнювались у нашому дослідженні.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА АСЕРТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ
ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯК РЕСУРСІВ ПРОДУКТИВНИХ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ**

4. Результати дослідження. У період з вересня 2020 р. до вересня 2021 р. у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя було опитано 65 студентів факультету комп'ютерно-інформаційних систем і програмної інженерії (ФІС) на предмет визначення загального показника професійної відповідальності та асертивності. Відповіді

респондентів опрацьовано за допомогою програм Excel та IBM SPSS Statistics, визначено середні показники по шкалах та загальний рівень професійної відповідальності та асертивності (табл. 1):

Отримані в результаті проведеної діагностики дані свідчать про середній рівень сформованості як загального показника професійної відповідальності, так і загального показника асертивності

Таблиця 1.

Професійна відповідальність						
	N	Мінімум	Максимум	Середнє (M)	Стандартне відхилення (σ)	Процентне відношення до максимально можливої кількості балів
Шкала 1. Інтелектуальна когнітивність та здатність до науково-технічної творчості	65	-6	21	7,43	5,992	24,77 %
Шкала 2. Професійна емпатія та колективізм	65	-7	20	11,74	5,455	39,13 %
Шкала 3. Пріоритетність та ціннісна визначеність професії	65	-3	19	6,83	4,875	22,77 %
Шкала 4. Здатність до автономної діяльності і персональної відповідальності	65	-4	19	5,51	5,025	18,37 %
Загальний показник професійної відповідальності	65	7,876923				26,26 %
Асертивність						
	N	Мінімум	Максимум	Середнє (M)	Стандартне відхилення (σ)	Процентне відношення до максимально можливої кількості балів
Емоційна шкала (AcE)	65	17	51	35,78	7,206	38,52 %
Когнітивна шкала (AcK)	65	26	51	38,52	7,023	38,52 %
Поведінкова шкала (AcP)	65	19	53	37,62	7,664	37,62 %
Контрольно-регулятивна шкала (AcKP)	65	19	57	41,72	8,663	41,72 %
Загальний показник асертивності	65	38,4115				64,02 %

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА АСЕРТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯК РЕСУРСІВ ПРОДУКТИВНИХ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ

респондентів. Проте можна виділити певні особливості, які варто враховувати в педагогічній практиці. Зокрема, загальний показник асертивності (АсЗаг) – 64,02 % максимально можливої кількості балів – в опитаних значно більший за загальний показник професійної відповідальності (ПвЗаг) – 26,26 %.

Найбільший збіг виявлено між показниками професійної відповідальності шкали 2 – Професійна емпатія та колективізм (ЕпК) та показниками шкали 4 – Контрольно-регулятивної складової асертивності (АсКр). Різниця у балах (% максимальної кількості) становить всього 2,59% (рис.1).

нових задач. Під час вимірювання асертивності увага більшою мірою зверталась на здатність особистості адекватно оцінювати ситуацію, передбачати наслідки власної поведінки, усвідомлення свого місця в системі соціальних відносин, які формуються у результаті суспільної взаємодії. Встановлені факти можна використати у професійній підготовці студентів технічних спеціальностей – вже сформовані здатності сприйняття та усвідомлення інформації, побутової прогнозованості перенести на професійну сферу через широке залучення студентів до суспільно орієнтованого навчання, виконання проблемно-пошукових завдань тощо.

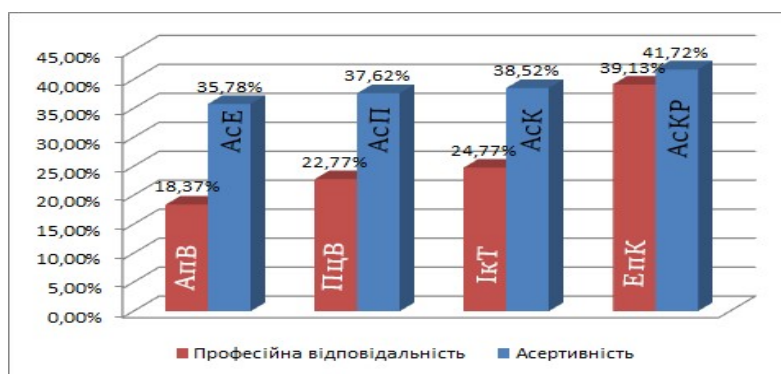

Рис. 1. Порівняння показників професійної відповідальності та асертивності студентів технічних спеціальностей за основними шкалами дослідження

Це свідчить про те, що студенти, які взяли участь у дослідженні, професійну відповідальність розуміють, передовсім як колективну, проте не хочуть втрачати особистісну визначеність, право на власну думку та позицію. Оскільки ці якості розвинені у студентів найкраще, в професійній підготовці варто орієнтуватись на кооперативне навчання (зокрема, за алгоритмами простих структур), пропонувати студентам брати участь у підготовці колективних проєктів, груповому вирішенні кейсів [10] тощо.

Показники, які визначають когнітивний компонент як відповідальності, так і асертивності, за черговістю займають друге місце в порівнянні з іншими шкалами. Проте між собою когнітивна складова асертивності та професійної відповідальності відрізняються достатньо суттєво – 13,75 %. Це можна пояснити тим, що в дослідженні відповідальності за цією шкалою вимірювались більш енергозатратні та недавно означені вміння і навички, які якраз і повинна забезпечити професійна освіта – здатність сприймати, систематизувати й використовувати інформацію у професійній сфері, переводити її в знання та творчо застосовувати для розв’язання

На третьому місці за загальними показниками розглядаються Пріоритетність та ціннісна визначеність професій (ПЦВ) (за методикою діагностики професійної відповідальності) та Поведінкова складова асертивності (АсП), в основі якої також лежать цінності, розуміння можливості досягнення власної мети без порушення прав інших людей. Суттєва різниця між шкалами (14,85%) пояснюється, як і в попередньому випадку, тим, що асертивна поведінка формується внаслідок соціальної взаємодії від народження людини, а ціннісна визначеність професії в більш зрілому віці – з обранням майбутнього фаху та потребує, як все нове, більших затрат енергії.

Потребують особливої уваги результати, отримані за шкалою 4 – Здатність до автономної діяльності і персональної відповідальності (АПВ). З провокативним твердженням “Керівник, в першу чергу, повинен контролювати працівників а не покладатися на їх відповідальність” не погодились лише 23 % респондентів. З висловом “Виконуючи роботу, часом можна і “схалтурити”, головне щоб ніхто цього не помітив” погодилось 14 % опитаних, а 26 % не змогли визначитись з відповіддю. З

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА АСЕРТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯК РЕСУРСІВ ПРОДУКТИВНИХ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ

тезою “Я здатен сперечатись з замовником, якщо відчуваю, що кінцевий продукт може завдати шкоди” впевнено погодились лише 14 % респондентів.

Під час визначення загального рівня асертивності низькі результати отримано за Емоційною (афективною) шкалою (АсЕ), що свідчить про нервово-психічну напругу, неприйняття себе, тривогу, почуття невпевненості. На питання “Я завжди позитивно ставлюся до себе” відповідь “так” дали лише 26 % опитаних респондентів. На твердження “Останнім часом я часто переживаю розчарування” відповіді “так” та “швидше так” обрали більше половини опитаних (54 %). Почуття приниження добре знайоме 40 % студентів. Оскільки дослідження проводилось ще до агресивної війни, яку росія розпочала проти України, можна припустити, що показники емоційної напруги на теперішній час стали ще вищими.

Студенти з високим рівнем тривожності більшою мірою схильні перекладати відповідальність на керівництво, не вірять у власні сили та не хочуть нести персональну відповідальність за власну поведінку, насамперед в непередбачуваних, критичних ситуаціях.

У результаті дослідження визначено кількість студентів з низьким, середнім та високим рівнями сформованості професійної відповідальності та асертивності за основними шкалами відповідно до обраних методик (рис.2).

За жодною шкалою не було зафіксовано низького рівня сформованості професійної відповідальності та асертивності. Найбільшу кількість студентів з високим рівнем зафіксовано за шкалою (ЕпК) – Професійна емпатія та колективізм, найменшу – за шкалою (АпВ) – Здатність до автономної діяльності та персональної відповідальності, що підтверджує попередні результати.

Висновки. Дослідження дало змогу виявити певну взаємозалежність у респондентів показників асертивності та професійної відповідальності: збіг за когнітивним та ціннісним компонентами; високим рівнем тривожності та низькою здатністю респондентів брати на себе відповідальність, особливо в нестандартних професійних ситуаціях. У респондентів більш виражені ознаки асертивної поведінки, ніж професійної відповідальності. Тому доцільно розвивати менш сформовані професійно значущі якості професійної відповідальності, опираючись на значно вищий рівень розвиненості асертивності.

У процесі дослідження виявлено певні проблеми у професійно відповідальній та асертивній поведінці студентів. У межах командної роботи респонденти здатні відстоювати власну позицію, можуть захищати свої права, проте, відчуваючи емоційну напругу, тривожність, схильні перекладати відповідальність за результати роботи на керівництво або колег. Такий стиль поведінки можна віднести до проміжного типу копінг-стратегій, в основі якого лежить пошук соціальної підтримки. Для підвищення емоційної стійкості варто залучати студентів до діяльності Центрів психологічної допомоги та консультування. Наприклад, у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка успішно функціонує Центр педагогічного консалтингу [14], який пропонує низку тренінгів, рольових ігор та психологічних вправ для подолання стресу, зняття психологічної напруги.

Перспективи наукових пошуків вбачаємо у теоретичному обґрунтуванні та практичній реалізації шляхів і засобів формування професійної відповідальності й асертивності як взаємозалежних копінг-ресурсів подолання стресових ситуацій.

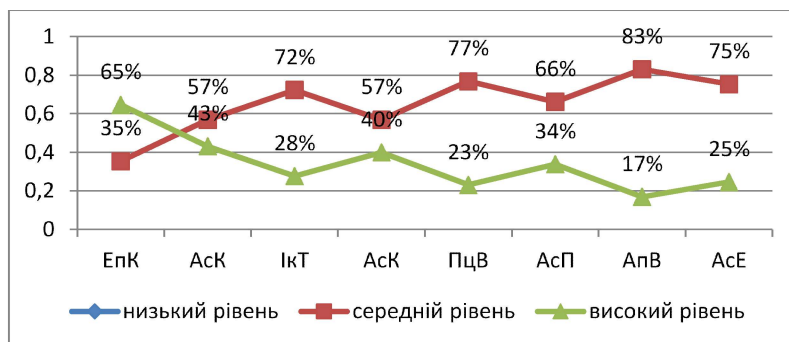

Рис. 2. Рівень сформованості професійної відповідальності та асертивності в процентному відношенні до загальної кількості респондентів

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА АСЕРТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯК РЕСУРСІВ ПРОДУКТИВНИХ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ

ЛІТЕРАТУРА

1. Endler N., Parker J. Assessment of Multidimensional Coping Task, Emotion and avoidance Strategies. *Psychological Assessment*, 1994. Vol. 6. P. 50–60.
2. Frydenberg E. & Lewis R. Teaching Coping to adolescents: when and to whom? *American Educational Research Journal*. 2000. № 37. P. 727–745.
3. Kravets V., Meshko H., Meshko O., Leskiw A. & Habrusieva N. Development of Future Managers' Resilience as a Condition for Efficiency and Reliability of Management Activities. *SHS Web of Conferences, Les Ulis*. 2021. Vol. 100, P. 02003. DOI:10.1051/shsconf/202110002003
4. Lazarus R. & Folkman S. Stress, Appraisal and Coping. New York: Springer, 1984.
5. Андрущенко І. Г. Психологічні особливості впливу копінг-стратегій на саморозвиток особистості юнацького віку. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Психологія"*. 2018. Вип. 6. С. 4–8.
6. Каппони В., Новак Т. Как делать все по-своему, или асертивность в жизнь. Санкт-Петербург 1995. С. 192.
7. Карамушка Л. М., Снігур Ю. С Копінг-стратегії: сутність, підходи до класифікації, значення для психологічного здоров'я особистості та організації. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2020. Том I : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. Вип. 55. С. 23–30.
8. Марута Н. COVID-19: Як пандемія і карантин впливають на психічне здоров'я. URL: <https://suspilne.media/171601-covid-19-ak-pandemia-i-karantin-vplyvaut-na-psihične-zdorova/> (дата звернення: 10.03.2022).
9. Мешко Г., Габрусєва Н. Методика дослідження професійної відповідальності студентів технічних спеціальностей. *Наука і техніка сьогодні*, Серія "Педагогіка", №5(5), 2022. С. 353–366, DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-5\(5\)](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-5(5))
10. Пашенко Т. Кейс-метод як сучасна технологія навчання спеціальних дисциплін. *Молодь і ринок*. 2015. № 8. С. 94–99.
11. Подоляк Н. М. Індивідуально-психологічні особливості асертивної особистості. Дисертація канд. психол. наук: 19.00.01, Держ. заклад Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2014. 200 с.
12. Садова М. Теорія та практика професійної відповідальності особистості. Дисертація на здобуття ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2019. 530 с.
13. Саннікова О.П., Санніков О.І., Подоляк Н.М. Діагностика асертивності : результати апробації методики "ТОКАС". *Наука і освіта : Науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України. Тематичний спецвипуск : "Традиції та новачі сучасної освіти в Україні"*. 2013. № 3/СХІІІ. С. 140–144.
14. Центр педагогічного консалтингу. Факультет педагогіки і психології. URL: <http://fpp.tnpu.edu.ua/>

pidrozdili/centr-pedagogichnogo-konsaltingu (дата звернення: 10.03.2022).

REFERENCES

1. Endler, N. & Parker, J. (1994). Assessment of Multidimensional Coping Task, Emotion and avoidance Strategies. *Psychological Assessment*. Vol. 6., pp. 50–60. [in English].
2. Frydenberg, E. & Lewis, R. (2000). Teaching Coping to adolescents: when and to whom? *American Educational Research Journal*. No. 37. pp. 727–745. [in English].
3. Kravets, V., Meshko, H., Meshko, O., Leskiw, A. & Habrusieva, N. (2021). Development of Future Managers' Resilience as a Condition for Efficiency and Reliability of Management Activities. *SHS Web of Conferences, Les Ulis*. Vol. 100, 02003. DOI:10.1051/shsconf/202110002003. [in English].
4. Lazarus, R. & Folkman, S. (1984). Stress, Appraisal and Coping. New York: Springer. [in English].
5. Andrushchenko, I. H. (2018). Psykholohichni osoblyvosti vplyvu kopinh-stratehii na samorozvytok osobystosti yunatskoho viku [Psychological features of the influence of coping strategies on the self-development of adolescents]. *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Ser. Psychology*. Vol. 6. pp. 4–8. [in Ukrainian].
6. Kappony, V. & Novak, T. (1995). Kak delat vse po-svoemu, yly assertyvnost v zhyzn [How to do things your way, or assertiveness in life]. St.Peterburg, p. 192.
7. Karamushka, L. M. & Snihur, Yu. S. (2020). Kopinh-stratehii: sutnist, pidkhody do klasyfikatsii, znachennia dlia psykholohichnoho zdorovia osobystosti ta orhanizatsii [Coping strategies: essence, approaches to classification, significance for the psychological health of the individual and the organization]. *Actual problems of psychology: coll. science proceedings of the Institute of Psychology H.Kostyuk NAPS of Ukraine*. Vol. I, Vol. 55. pp. 23–30. [in Ukrainian].
8. Maruta, N. (2021). COVID-19: Yak pandemiia i karantyn vplyvaut na psykhične zdorovia [COVID-19: How pandemics and quarantine affect mental health]. Available at: <https://suspilne.media/171601-covid-19-ak-pandemia-i-karantin-vplyvaut-na-psihične-zdorova/> (Accessed 10 Mar 2022). [in Ukrainian].
9. Meshko, H. & Habrusieva, N. (2022). Metodyka doslidzhennia profesiinoi vidpovidalnosti studentiv tekhnichnykh spetsialnostei [Research methods of technical specialties students professional responsibility]. *Science and Technology Today, Ser. "Pedagogy"*. No. 5(5), pp. 353–366, DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-5\(5\)](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-5(5)) [in Ukrainian].
10. Pashchenko, T. (2015). Keis-metod yak suchasna tekhnolohiia navchannia spetsialnykh dystsyplin [Case method as a modern technology of teaching special disciplines]. *Youth & market*. No. 8, pp. 94–99. [in Ukrainian].
11. Podoliak, N. M. (2014). Indyvidualno-psykholohichni osoblyvosti asertyvnoi osobystosti [Individual psychological features of assertive

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ІЗ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

personality]. *Candidate's thesis*. Odesa, 200 p. [in Ukrainian].

12. Sadova, M. (2019). Teoriia ta praktyka profesiinoi vidpovidalnosti osobystosti [Theory and practice of professional responsibility of the individual]. *Doctor's thesis*. Kyiv, 530 p. [in Ukrainian].

13. Sannikova, O.P., Sannikov, O.I. & Podoliak, N.M. (2013). Diahnostyka asertyvnosti: rezultaty aprobatsii

metodyky "TOKAS" [Diagnosis of assertiveness: results of approbation of the TOKAS method]. *Science and education*. No 3/CXIII. pp. 140–144. [in Ukrainian].

14. Tsentr pedahohichnoho konsal'tynhu. Fakultet pedahohiky i psykhologii [Center Pedagogical Consulting. Faculty of Pedagogy and Psychology]. Available at: <http://fpp.tnpu.edu.ua/pidrozdili/centr-pedagogichnogo-konsal'tingu> (Accessed 10 Mar 2022). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.04.2022

УДК 373.5.016:62/64]:37.091.26:005.584.1

DOI:

Лариса Лисенко, аспірант кафедри теорії та методики технологічної освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка; директор, учитель трудового навчання та технологій, Кибинська гімназія Миргородської міської ради Полтавської області, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ІЗ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто сучасний практичний стан організації моніторингу навчальних досягнень учнів із трудового навчання. Виявлено напрями досліджень проблем моніторингу в галузі освіти у дисертаційних роботах, інших наукових розвідках вітчизняних та зарубіжних науковців, у міжнародних порівняльних дослідженнях. Проведено аналіз практичного стану зовнішніх та внутрішніх моніторингових заходів щодо навчальних досягнень учнів із трудового навчання. Визначено коло проблем методики організації моніторингу навчальних досягнень учнів, які потребують вирішення.

Ключові слова: середня освіта; трудове навчання; навчальні досягнення; моніторинг.

Літ. 15.

Larysa Lysenko, Postgraduate Student of the Theory and Methods of Technological Education Department, Poltava Volodymyr Korolenko National Pedagogical University; Director, Teacher of Labor Education and Technology, Kybyn Gymnasium of Myrhorod Regional Council of Poltava Region, Ukraine

CURRENT PROBLEMS OF ORGANIZATION OF MONITORING OF THE STUDENTS' ACHIEVEMENTS IN LABOR EDUCATION IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

The current practical state of the organization of monitoring of the students' academic achievements in labor education is considered in the article. An analysis of the state of research on the organization of monitoring the quality of education revealed four areas of research: monitoring as a means of assessing the effectiveness of educational activities of educational institutions; monitoring the market of educational services for graduates of educational institutions; monitoring the quality of educational services to applicants; introduction of modern innovative pedagogical technologies in the implementation of monitoring activities in the educational institution. It is established that the problem of improving the quality of subject labor education of students of the 5–9 grades by means of scientifically sound methods of monitoring their academic achievements is still ignored by dissertations of domestic scientists and foreign researchers and requires a qualitatively different approach to research. The analysis of the practical state of the organization of monitoring activities to determine the quality of subject school education at the external level is characterized by newly introduced in 2021 requirements, criteria and indicators of phased external evaluation of educational processes aimed at obtaining objective, unbiased conclusions about the real state of student achievement, substantiation of prospects for their improvement. The first experience of implementing institutional audits of educational institutions requires a proper analysis of the results obtained in terms of student achievement in labor training and the study of positive experiences. The study of the state of practical organization of internal monitoring of the students' academic achievements in labor training showed its phased development for the implementation of incoming, semester and annual diagnostic activities aimed at identifying dynamic changes in quality indicators of the students' mastery of labor training and development of corrective pedagogical influences. At the same time, there is a lack of a systematic approach to solving the problems of collection, analytical processing